

Waar chante le gele bruant nog ?

Resultaten van een Frans-Belgische akkervogelinventarisatie in 2013

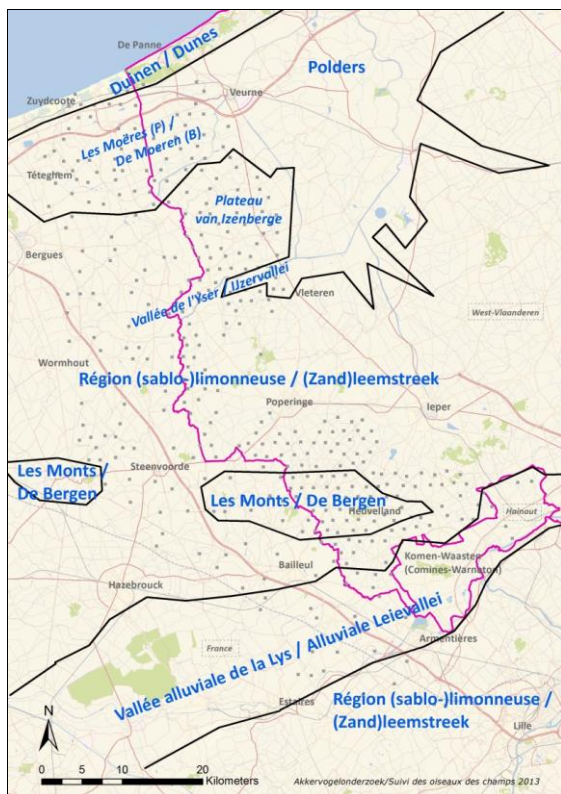
Akkervogels krijgen al langer aandacht in de Westhoek, met de Geelgors op kop. Heel wat soorten van landbouwgebied boeren al jaren achteruit, dat is bekend. Over de grens in Frankrijk lijkt de situatie beter. Maar is dat wel zo ? En geldt dit voor alle soorten ? Een vergelijking tussen beide landen kan ons daarom veel leren over wat er scheef loopt.

Onder impuls van de provincie en de regionale landschappen werd in de lente van 2013 een akkervogelinventarisatieproject opgestart met onze Franse tegenvoeters. In totaal deden 37 tellers mee, de meesten vrijwilligers.

Methode: punttellingen

Het studiegebied was een band van 12 km langs weerszijden van de grens. Vanop 391 vaste punten werden in het broedseizoen 2013 meerdere keren de vogels geteld in een straal van 300 meter, en landschapskenmerken genoteerd. Ook telden we Haas, Konijn en Ree. Zo'n gestandaardiseerde punttelling laat makkelijk vergelijkingen toe.

Hierna bekijken we de verschillen tussen beide landen en de landschapskenmerken die er voor de vogels het meeste toe doen.

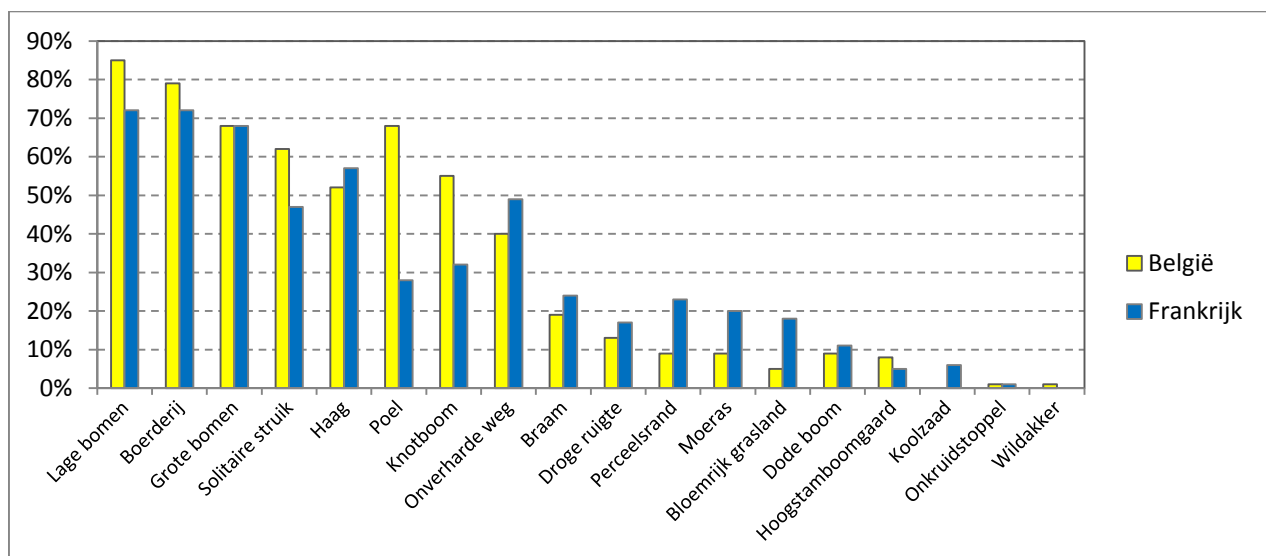

Figuur 1: Overzicht getelde punten (stipjes) en de verschillende regio's van het studiegebied.

De natuur kent geen grenzen maar herkent ze wel

Wie van België naar Frankrijk wandelt ziet snel een verschil. In Frankrijk is er minder verspreide bebouwing, meer graanvelden en -stoppels, minder maïs en minder grote veestallen. Er zijn nog heel wat huisweiden met geschoren hagen. Er was ook meer natte natuur, vaak jagersputten. In België vind je over het algemeen meer bebouwing, kleinere percelen en een grotere gewasdiversiteit, met o.a. meer groenten.

De top-3 van kleine landschapselementen (KLE's) is voor beide landen gelijk: lage bomen, hoge bomen en actieve boerderijen zijn zowel in België als Frankrijk present bij minstens 2/3 van de telpunten (fig. 2). Ook de aanwezigheid van waterlopen of drukke wegen was gelijk (niet in fig. 2). Voor de kleinere KLE's loopt het beeld meer uiteen. België heeft duidelijk vaker de "standaard" KLE's: solitaire struik, poel en knotboom. Deze twee laatste hebben typisch nog altijd een gebruiksdoel in de landbouw. Frankrijk heeft meer hagen(-traditie?), onverharde wegen en (vaak verplichte) perceelsranden. En opvallend vaker KLE's in de 'spontane natuursfeer': moeras (x2) en bloemrijk grasland (x4 !) in het bijzonder, maar ook wel (maar niet significant) braamstruweel, droge ruigte en dode bomen. Hoogstamboomgaarden kwamen ietsje meer in België voor maar hoedanook zeldzaam. Onkruidrijke stoppels en ingezaaide wildakkers waren zo goed als afwezig. Koolzaad was afwezig als gewas in België, maar haalde toch 6 % in Frankrijk. Andere gewassen werden niet genoteerd.

Figuur 2: Vergelijking presentie KLE's (in % aanwezigheid) in beide landen.

Waarom verschilt de vogelaanwezigheid tussen Frankrijk en België ?

Zorgen die verschillen in KLE's ook voor verschillen in de vogelbevolking? Jazeker! Figuur 3 toont het gemiddelde van de maximum aantallen per soort en per telpunt voor elk land apart. Wat blijkt?

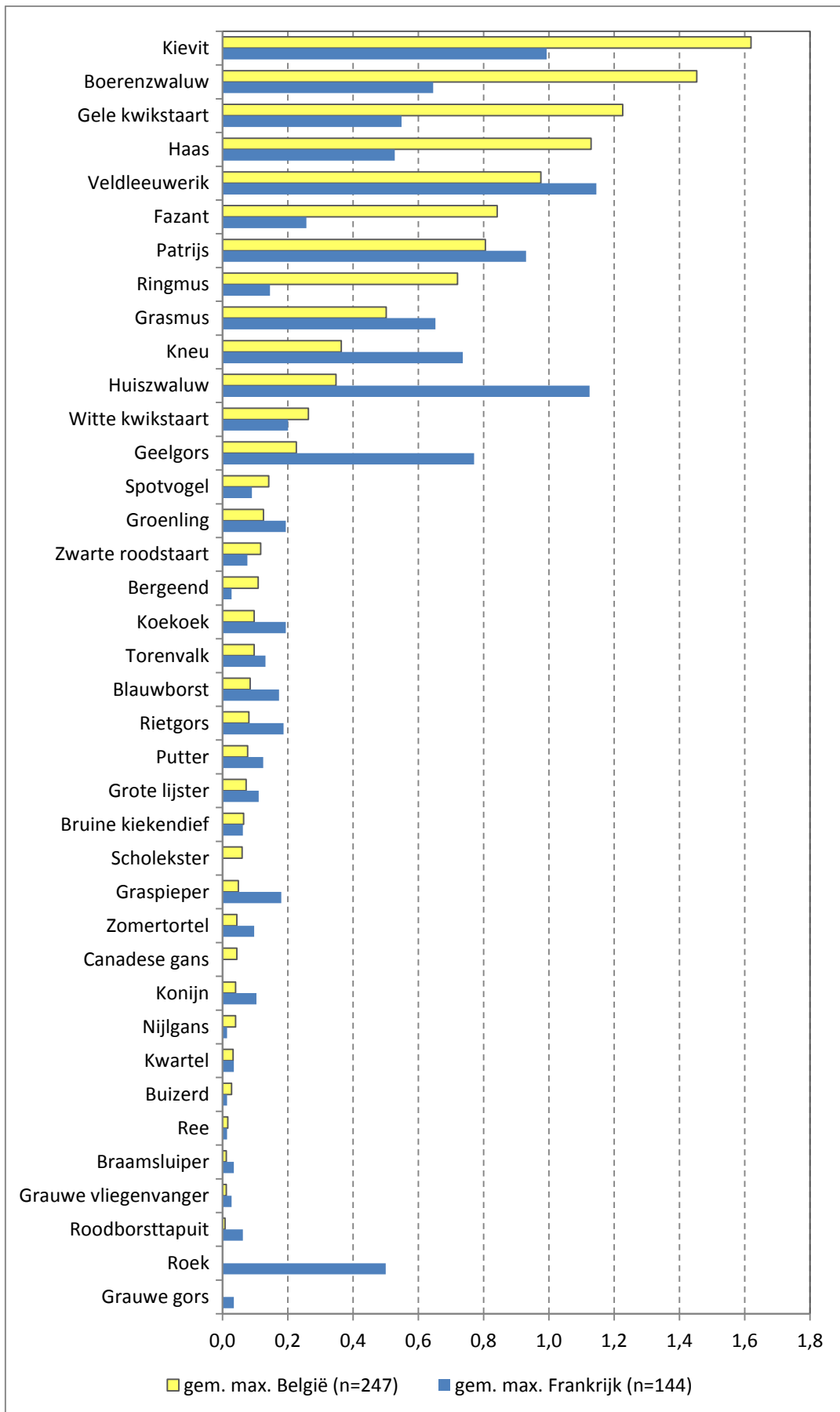
Frankrijk heeft:

- meer soorten van KLE's: Geelgors, Kneu, Koekoek, Roodborsttapuit en Zomertortel, al is Ringmus talrijker in België (meer knobomen !)
- meer soorten van vochtige gebieden: Blauwborst, Rietgors, Graspieper
- enkele "exclusieve" soorten: Roodborsttapuit, Grauwe gors, Orpheusspotvogel, Roek
- minder Kievit, Fazant en Haas: hogere jachtdruk in Frankrijk ? Maar wel even veel Patrijs ?
- meer Torenvalk, maar minder Buizerd
- veel meer Huiszwaluw, maar veel minder Boerenzwaluw
- hogere aantallen vogels per telpunt
- meer soorten die op de Vlaamse Rode Lijst staan (6 à 8 t.o.v. 3)

België heeft:

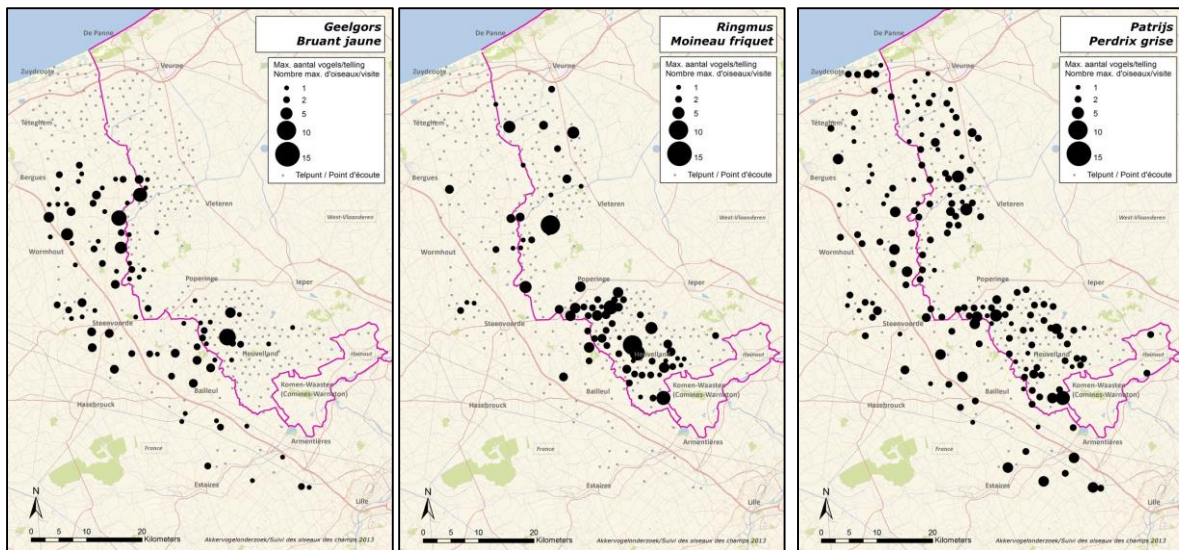
- iets meer exoten (Canadese gans, Nijlgans) en beduidend meer Fazant
- meer vogels van erven en grote tuinen: veel meer Boerenzwaluw en iets meer Spotvogel, Witte kwikstaart en Zwarte roodstaart; daar tegenover (iets) minder Grauwe vliegenvanger, Putter en Groenling en veel minder Huiszwaluw
- meer Gele kwikstaart (aardappelen) en Ringmus (knobomen!)
- meer broedvogels van maïsakkers: Kievit en Scholekster
- enkele "exclusieve" soorten: Scholekster en Canadese gans
- de Geelgors komt pas op de 13^e plaats, in Frankrijk is dit de 5^e talrijkste soort van het onderzochte assortiment

Van sommige soorten verschilt de aanwezigheid niet beduidend tussen Frankrijk en België, zoals Veldleeuwerik, Patrijs, Grasmus en Witte kwikstaart.

Figuur 3: Vergelijking van het gemiddeld maximum aantal vogels per telpunt in België en in Frankrijk.

Drie voorbeelden van verspreidingskaartjes ter illustratie: de Geelgors (meest in Frankrijk), de Ringmus (meest in België) en de Patrijs (ongeveer gelijk):

Figuur 4a-c: verspreidingskaartjes van akkervogels met een verschillende verspreiding. Vlnr. Geelgors, Ringmus en Patrijs.

Welke landschapkenmerken zijn belangrijk voor akkervogels ?

Er werden heel wat soorten onder de loep genomen en die hebben natuurlijk allemaal hun eigen wensen. Sommige soorten willen louter landbouwgebied en geen bos of bebouwing: Gele kwikstaart, Veldleeuwerik, Patrijs, Blauwborst, Kievit en Haas. Het omgekeerde geldt voor Groenling, Konijn, Fazant, Grote lijster en vooral Putter en Grauwe vliegenvanger. Zij verkieszen grote tuinen en bosjes, met weinig landbouwgebied. Buizerd, Torenvalk en Witte kwikstaart zijn met elk type landschap tevreden. Verrassend genoeg is dat ook zo voor Geelgors, Ringmus, Boerenzwaluw en Kneu, soorten die toch als ‘akkervogel’ bekend staan. Voor hen is de aard van het landschap minder van tel. Zij moeten het meer hebben van de kleine landschapselementen (KLE’s).

Bomen, struiken en hagen zijn klassiekers onder die KLE’s. Geelgors en Spotvogel blijken er het meest aan gebonden. De Ringmus heeft liefst oude knobomen en broedt in de holtes ervan. In Frankrijk zijn knobomen een stuk zeldzamer dan in België en waarschijnlijk is dit de oorzaak van de schaarste aan Ringmussen in Frankrijk. Huis- en Boerenzwaluw verkieszen ook houtige KLE’s. Naast een bron van vliegende insecten vormen ze een windscherm bij slecht weer.

Een onderschatte KLE is bloemrijk grasland. Niet minder dan 9 soorten hadden een voorkeur voor dit type, en daarmee is het de meest verkozen KLE! Zowel zaadeters (Kneu, Putter), insecteneters (Roodborsttapuit, Graspieper, Grasmus, Braamsluiper), alleseters (Geelgors, Rietgors) als muizeneters (Buizerd) vinden er hun gading.

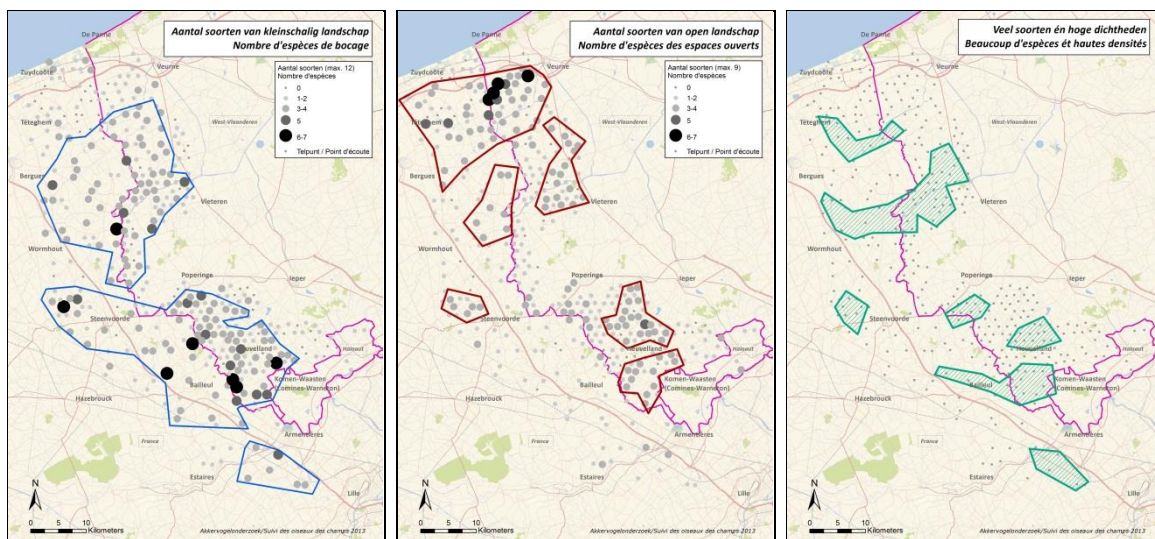
Sommige soorten houden niet van die KLE’s, maar willen een zo simpel mogelijk open landschap: Gele kwikstaart, Veldleeuwerik, Kievit en Blauwborst verkieszen dit. Laag blijvende KLE’s worden wel geapprecieerd, zoals perceelsranden en moerasjes. De openheid wordt hierdoor niet verminderd. Geen bomen of dreven planten in open polders dus.

Drukke wegen zijn zeer negatief voor tal van soorten. Beschermingsmaatregelen hebben dus maar nut op rustige plaatsen.

De aanwezigheid van gewassen werd niet onderzocht, maar dit heeft natuurlijk ook invloed. Uit andere studies blijkt echter dat een verspreide aanwezigheid van natuurelementen meestal belangrijker is dan de gewassen zelf. In die KLE's wordt meer naar voedsel gezocht, de gewassen dienen meer als dekking om een nest te bouwen.

De betere gebieden

Figuur 5 hieronder toont de soortenrijkste gebieden met kleinschalig (blauw) en open (rood) landschap. Als je ook rekening houdt met de zones met de hoogste dichtheden aan vogels, komen we tot kaart 5c die globaal de beste akkervogelgebieden weergeeft (groen). Daar zullen beschermingsmaatregelen het beste renderen.

Figuur 5a-c: Soortenrijkste gebieden van kleinschalig (links), resp. open landschap (midden). Rechts de globaal beste gebieden, gebaseerd op de grootste algemene soortenrijkdom én aantallen.

Conclusie

De Belgische en Franse akkervogelbevolking zijn niet gelijk, al is het landschap in grote lijnen wel gelijkaardig. Bij de kleine landschapselementen scoorde Frankrijk beter voor natuurlijke elementen, zeg maar 'vergeten hoekjes'. Waarschijnlijk is dit de reden dat Frankrijk meer 'gevoelige' soorten akkervogels telt, die bij ons op de Rode Lijst staan. Andere soorten zijn dan weer duidelijk talrijker in België. Het is geen zwart-wit-verhaal!

Meer weten? Download het hele rapport gratis via de link 'publicaties' op www.west-vlaanderen.be/natuur. Naast heel wat cijfertjes vind je er ook soortbesprekingen en verspreidingskaartjes terug.

Olivier Dochy

Met dank aan alle tellers (Becuwe Dirk, Bruneel Filip, Clarysse Korneel, Coelembier Dieter, Debeuf Patrick, Degraeve Kris, Demeulemeester Miguel, Depoortere Miguel, Dochy Olivier , Goemaere Kristof, Gouwy Jan, Lemahieu Isabel, Quaghebeur Guido, Vandeputte Willy, Vanhoutte Edwin, Veramme Willem, Verhalle Patrick, Vermeersch Hans en nog 19 Fransen), Dirk Maes (INBO) voor de statistiek, Bart Bollengier en Christophe Delbecque (mobiliseren Franse vrijwilligers) en de provincie West-Vlaanderen, de regionale landschappen en de VLM voor de inzet van hun medewerkers !